



**Boek "Pijn: Over Literatuur en Lijden"**

Redactie:  
Arko Oderwald  
Koos Neuvel  
Cees Hertogh

De menselijke conditie kent vele soorten pijn: een schier oneindig aantal verschillende nuances van lichamelijke pijn en even zoveel schakeringen van pijn in overdrachtelijke zin. Op je duim slaan is natuurlijk pijnlijk, maar is dat wel te vergelijken met fantoompijn na een amputatie, of de pijn van de wielrenner na een bergetappe, of met de levenspijn na het sterven van je geliefde?

Pijn brengt ons in het hart van onze existentie. Zou het toeval zijn dat het Latijnse woord poena niet alleen voor pijn staat maar ook voor straf? Pijn en lijden brengen ons, in de loop van ons leven, steeds dichterbij de dood, wellicht zelfs in een mate dat we er ons mee willen verzoenen.

Pijn is zozeer met het menselijk leven verweven, heeft William Faulkner eens gezegd, dat de gedachte dat het leven op een gegeven moment niet meer pijn doet eigenlijk niet te verdragen is. Pijn is zowel een teken van leven als een teken van dood. We kennen een

reële angst voor het alternatief van pijn: het ophouden van alles.

Pijn en mens-zijn zijn onverbreekelijk met elkaar verbonden. En toch is er weinig vakliteratuur over het fenomeen pijn. En zelfs in de literatuur wordt pijn veeleer gesignaleerd dan gekarakteriseerd of geduid. Is pijn niet onder woorden te brengen? Dit boek doet, met de hulp van 33 auteurs (dichters, psychiaters, filosofen, artsen) een eerlijke paging.

**Inhoud Pijn**

Leven in pijn, *Arko Oderwald* 7

**Deel 1 Door merg en been**

Het voorschot,	
<i>David van den Akker</i>	19
De ongerijmdheid van pijn,	
<i>Henriette van der Horst</i>	31
De boodschap van het kwaad,	
<i>Martin de Kleine</i>	41
Lustvolle pijn,	
<i>Frank Koerselman</i>	49
Pijn: geen woorden,	
<i>Sjaak van der Geest</i>	57
Verloren strijd,	
<i>Aajke de Groot</i>	65
De vogel, het monster en het glazen oog,	
<i>Jet Isarin</i>	79
Pijn heeft ruimte nodig,	
<i>Els van Dongen</i>	87

Een waterval van pijn, <i>Jaap van der Laan</i>	95
Hoe de doden tot de levenden spreken, <i>Ria Reis</i>	103

## **Deel 2 Symboliek en eenzaamheid**

Eva's last, <i>Henk Driessen</i>	113
Teken van dood en leven, <i>Christel Grimbergen</i> en <i>Amanda Kluveld</i>	123
Een kermisattractie, <i>Andre van Zundert</i> en <i>Arko Oderwald</i>	139
De verdwenen hand die een leven redde, <i>Erik Fokke</i>	151

Achter de spiegel, <i>Sofie Vandamme</i> en <i>Arko Oderwald</i>	161
De dood of de gladiolen, <i>Bram Bakker</i>	175
De pijlen van God, <i>Johan Bouwer</i>	183
Vier dokters en een beul, <i>Han van Wietmarschen</i>	195

Jezus krijgt pas pijn in de dertiende eeuw, <i>Marcel Barnard</i>	207
Pijn, <i>Willem Brakman</i>	217
We kunnen niet bij elkaar op bezoek, <i>Bert Keizer</i>	225

## **Deel 3 Ervaren en bestrijden**

Veertien notities, <i>Ignace Schretlen</i>	241
Fantoompijn van een afgesneden ziel, <i>Rogi Wieg</i>	253
Het eerste wapen tegen de pijn, <i>Martin Winckler</i>	263
De terminator, <i>Ivan Wolffers</i>	269
De vlieg met vier poten, <i>Toon Tellegen</i>	281
Zwarte lampen, <i>Marion Bloem</i>	285
Enkele biografische notities	299
Medewerkers aan dit boek	303
Romans en verhalen die besproken worden	307
Verantwoording	309
Namenregister	313
Zakenregister	317